

СЕКЦІЯ №4. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ПСИХОЛОГІЇ ОСОБИСТОСТІ

О.М. Танасійчук

*аспірантка кафедри практичної психології, Херсонський державний
університет, м. Херсон*

КАЗКА ЯК МЕТОДИКА ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ АРХЕТИПІВ

Сьогодні в психології існує розгалужена система методик та методів дослідження як особистості, так і окремих психічних явищ та властивостей, і зокрема архетипів. Ми можемо звести всі методики дослідження до загальної схеми та класифікувати їх за критерієм наукової достовірності: об'єктивні методи та методики, суб'єктивні та проєктивні. Нами проаналізовано існуючі суб'єктивні та об'єктивні методики діагностики безпосередньо архетипів особистості у нашій статті (Кирик, 2013). Нам важливо довести можливість використання казки як психологічного інструменту для роботи.

Проєктивні методи, що набули більш широкого розповсюдження для діагностики та роботи з архетипами особистості в тренінговій, консультативній роботі також мають низку недоліків, а саме: проблематично визначити валідність, потребують достатню підготовку від спеціаліста. Але більш значимими є переваги цих тестів для дослідження саме архетипів, оскільки: широке коло вибору символів чи образів, що базується на минулому досвіді особистості; не існує стандартів, тільки через сутність сказаного самою людиною можна зрозуміти сутність архетипу, тобто людина наділяє символ власним значенням, а не заданим певним науковцем.

Можливість використання казки обумовлена численними дослідженнями та доведена практикою використання для емпіричних матеріалів. Треба почати з уявлень К. Юнг (Юнг, 1981), який описував міфи як одну з можливостей дослідження архетипового. На його думку, саме міфи

визначають поведінку особистості. Як вказував Дж. Хілман (Хілман, 2013), архетипи в міфі виконують селективну функцію, вони визначають паттерн, який переймає особистість. Для того щоб проаналізувати поведінку людини необхідно визначити міф, який лежить в основі паттерну.

Г. Корбен (Корбен, 1991) визначає світ архетипів – світом уявлень. Це специфічний світ уявних реальностей, дослідження якого не можливе за рахунок об'єктивних методів та методик дослідження. Світ уявний пропонує онтологічний спосіб визначення архетипів психічного як фундаментальних структур уяви або як істотно імагінативних явищ трансцендентних світу відчуттів. Саме тому Г. Корбен постулює, що архетип постає у вигляді образу.

Помістивши архетипічні реальності в онтологічний контекст, Г. Корбен (Корбен, 1991) висунув ще два твердження: а) фундаментальний характер архетипу насамперед доступний уяві і, в першу чергу, постає у вигляді образу; тому б) метод архетипової психології імагінативен. Сучасним втіленням міфів є казки, тому ми можемо в повній мірі використовувати їх в якості достовірного психодіагностичного інструментарію.

М.-Л. фон Франц (Франц, 1998), поділяючи погляди К. Юнга, розробила критерії аналізу казок, а саме: визначення кількості персонажів на початку та в кінці казки; проведення аналогій за сюжетом з інших оповідань; кожен символічний образ – це прояв певного архетипу; казки можливо інтерпретувати з позицій чотирьох функцій свідомості; важливо враховувати емоційний компонент.

Е. Берн (Берн, 2014) описував «життєвий сценарій» через казки. Підхід Е. Берна до казок зовсім протилежний підходу К. Юнга. Е. Берн не інтерпретує символи, перекладаючи їх на психологічну мову, а дивиться на казку прагматично, як на події, що реально відбулися. Можна припустити, що казки відіграють роль своєрідного передавача сценарного знання з покоління в покоління. Слухаючи казки, ми вбираємо досвід попередніх

поколінь, дізнаємося, не усвідомлюючи того, які варіанти долі відомі людству, і вибираємо ту, яка нам по душі.

Значний внесок у психологічне дослідження казки зробила Т. Зінкевич-Євстигнєєва. Авторка стверджує, що у казках відображені всі людські проблеми, а також шляхи їх вирішення. Т. Зінкевич-Євстигнєєва (Зінкевич-Євстигнєєва, 2008) є автором нового інтегрального підходу, що поєднує більшість відомих технік, які мають відношення до казок. Комплексна казкотерапія – метод, що використовує казкову форму, ореол чарівництва для інтеграції особистості, розвитку творчих здібностей, адаптивних навичок, удосконалювання способів взаємодії з навколишнім світом.

Як зазначає А. Одінцева, базуючись на дослідженнях Л. Засєкіної (Засєкіна, 2014, с. 107), казка, так само як прислів'я, приказки та метафори «служить національним сховищем національно-культурної пам'яті та етнічною пам'яткою поведінки в різних життєвих контекстах». Крім того, А. Одінцева (Одінцева, 2014), у своєму науковому дослідженні розкрила психологічний та психолінгвістичний потенціал казки, чим довела можливість її використання як психологічної методики.

В. Білоус (Білоус, 2016), також ділиться результатами своєї роботи з казкою, пояснюючи, що казка – це техніка, що дозволяє задіяти ті самі процеси, що й символдрама з арт-терапією, але звертається вона до поведінкових архетипів особистості, пропонуючи учням побачити та проаналізувати зразки власних вчинків та переживань в епізодах відомих казок, або створити власну казку. Техніка дозволяє поєднати діагностику, корекцію, творче самовираження та усвідомлення власних мотивів та стереотипів поведінки, може допомогти в корекції поведінки.

На сьогодні ми маємо обґрунтоване нейрофізіологічне підґрунтя для формування образів, що доводить можливість практичної роботи з казкою як діагностичним інструментарієм.

Процес імагінації (уявлень) базується на здібності нейронів мозку створювати та підтримувати уявлення про об'єкт, який у цей час не

присутній у сенсорному середовищі суб'єкта, але який був у його попередньому досвіді; як обмежений випадок, ментальний образ може формуватись на основі вроджених, генетично закодованих енграм. Цей процес можливий за рахунок залучення структур лівої скроневої частки, префронтальної та тім'яної області аж до скроневої частки головного мозку. Імагінація – це не лише відтворення, це здатність нейронних ланцюгів поєднати у новий спосіб отриманні раніше перцептивні образи для створення оригінальних продуктів. Завдяки уяві ми можемо не лише передбачати реальні події, але й збагачувати наше сприйняття світу й навіть створювати альтернативні світи. Уява також пов'язана з внутрішньою мовою, яка є ознакою самосвідомості особистості. Уявлення і створення образів уяви – це конкретні випадки більш конкретного процесу – самопроекції, який залучає медіальну, тім'яну та лобні долі або ж дефолт-систему мозку (Турецька, 2019).

Отже, ми представили результати теоретичного осмислення казки, досвід практичного застосування, а також підкріпили отриманий матеріал психофізіологічними та нейрофізіологічними основами та можемо з впевненістю стверджувати про можливість використання казки як психодіагностичного інструментарію, з метою дослідження явищ, процесів та ситуацій, що пов'язані з різними темами через архетипові індивідуальні образи.

Список використаних джерел

- Білоус В.Г. Використання психотерапевтичних методик у роботі шкільного психолога з учнями. *Таврійський вісник освіти*. №1. 2016. С. 250-258.
- Засекіна Л.В. Українські прислів'я і приказки як психолінгвістичний ресурс когнітивно-поведінкової терапії тривожних розладів. *Психологічні перспективи*. №24. 2014. С. 112-124.
- Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Практикум по сказкотерапии. СПб.: Речь, 2001. 310с.

- Кирик О. М. До проблеми емпіричного дослідження архетипів особистості. *Інсайт: збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених*. Херсон : ПП Вишемирський В.С., 2013. 404 с.
- Одінцова А.М. Психологічний потенціал казки як метод розвитку життєвої ролі. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. №1. Т.1. 2014. С. 69-73.
- Турецька Х.І., Сазонова О.В. Нейрофізіологічне підґрунтя символдрами як психодинамічного напрямку психотерапії. *Вісник Херсонського державного університету*. №1. 2019. С. 244-249. DOI 10.32999/ksu2312-3206/2019-1-57
- Франц М. Психология сказки. Толкование волшебных сказок. Психологический смысл мотива искупления в волшебной сказке / пер. с англ. Р. Березовской, К. Бутырина. СПб. : Б.С.К., 1998. 360 с.
- Berne E. *The best of Games People Play: Steroids for your*. N. Y.: Grove Press. 2014. 118 p. 27.
- Corbin H. *En Islam Iranien: Aspects spirituels et philosophiques*. Gallimard, 1991. 378 p.
- Hilman J. *Archetypal Psychology : Uniform Edition of the Writings of James Hillman*. Washington : Spring Publications. 2013. 160 p.
- Jung C. G. *The archetypes and the collective unconscious*. Princeton : Princeton University Press. 1981. 470 p.